

כי עדיין היה מלך ולב המלך ביד ה', אך כשא"ל למשוך מלך אחר נתירא משאול דהוי הדיוט ובעל בחירה, וזה כתבו המפ' שהיה תוקף הנס בהמן שלא היה מלך, וז"ש רז"ל לולי וכו' בקום עלינו אדם, ולא מלך, ואני הדל כתבתי בדרושים באם היות דכך היא המד' לב מלך ביד ה' אם המלך יחטא חטא גדול יצא מכלל זה ויונת מקרה ופגע ויהי בעל בחירה ע"ש באורך. הרב חיד"א.

התחת אלוהים אני. פירש רש"י ז"ל שמא במקומו אני? ואונקלוס תרגם ארי דחלא דה' אנא כי הוא פירש המלה תחת כמו „תחת“ בהתחלפות האותיות במקומן כמו שמלה שלמה, כבש כשב, וק"ל מאד כי מהנקודות לא משמע כן כי לפי פירושו ה"א של המלה התחת היא ה"א הידיעה וה"א הידיעה צריכה לבוא בפתח ואחריו דגש חזק. ופה בא ה"א של התחת נקודה בחטף פתח. והת"ו שאחריה רפה כמו בהא השאלה, ואפשר שהיה לו מסורה אחרת. הרב ר' מ"נ אוללמאנן.

אח"ח 1234567

מלך דוכינה

חסלת ספר בראשית

[אח"כ 1234567]

פ ר ש ת ש מ ו ת

ובני ישראל פרו וישרצו וירבו. בני ישראל תיקנו במצרים קלקול הדורות שעברו, כמו דור המבול ודור הפלגה וחטא אדם הראשון, וזה הטעם של בני ישראל פרו וישרצו ר"ל ששה בכרס אחד מפני שקדם יציאתן ממצרים הוצרכו לתקן ס' הריבוא נשמות שנתקלקלו באדם הראשון כידוע ואח"כ מתו בשלשת ימי אפלה וזהו שאמרו חז"ל בזכות נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו (סוטה דף ט') ר"ל שהולידו ששה בכרס אחד וזה גרם הגאולה. מהר"ם שיף.

וירבו ויעצמו במאד מאד. תאומים כחן חלוש ותשושי כח, אבל במצרים כל שהיו רבים בכרס אחד היו יותר חזקים, וז"ש וירבו על רבוי תאומים ולא תימא חלושים היו ויעצמו וכי תימא אם רבו התאומים טבעם חלושים לז"א במאד מאד פ' כל שמוסיפין תאומים אחד מוסיפין בחזק. ה"ה מהרי"ד בצמח דוד דף קל"ה.

וימררו את חייהם בעבודה קשה וגו'. הנה הנגינות של התיבות וימררו את חייהם הם קדמא ואזלא, וי"ל דבא לרמז מש"א חז"ל מפני מה לא היו ישראל במצרים רק רד"ו שנים הא הגזירה היתה ארבע מאות שנה אלא משום דקושי השיעבוד השלים הזמן, וזהו שרמז קדמא ואזלא, ר"ל שקדמו ואזלו קודם הזמן הקבוע ע"י וימררו את חייהם בקושי השיעבוד ע"י הקדימו לצאת קודם הזמן וזהו קדמא ואזלא ממצרים. הגר"א.

וכאשר יענו אותו כן ירבה. ולפי הדרש יותר שהיו מוכנין לענותם כדי שלא יפרו הקב"ה מכיון להפרות ולהרבות, ועל כן שבט לוי שלא היה בכלל וכאשר יענו שלא היו עושים עבודה לא היו בכלל ^{אוצר החכמה} כן ירבה וכן יפרוץ, ועל כן תמצא שהיו פחותים מכל השבטים. טור.

את כל עבודתם וכו' בפרך. מ"ש חז"ל שהיו מחליפין עבודת אשה לאיש, וכן בהיפך כוונת פרעה להחליף מלאכת האנשים לנשים להרגל עבירה שהיו צריכים האנשים ללמד אומנות לנשים והאנשים ללמוד מן הנשים, ותנן לא ילמד רווק סופרים, ואשה לא תלמד סופרים. עיר בנימין פ"ק דסוטה.

ויקרא מלך מצרים למילדות העבריות וכו' ותאמרנה וכו' כי לא כנשים המצריות העבריות וכו' ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד וכו' ובש"ש להקצוה"ת עפ"י שי"ט ר"ת דל"א דינא דמלכותא דינא אלא כשמשוה גזירתו על כל בני המדינה וז"כ הפסוק דפרעה שאל מדוע ותחיינה את הילדים הרי דינא דמלכותא דינא והשיבו המילדות כי לא כנשים המצריות העבריות שאין הגזירה לכל המדינה ול"ש בכה"ג דד"מ דינא, ע"כ ויצו פרעה לכל עמו אפילו של המצרים, שיהיה גזירתו לכל המדינה ושייד דינא דמלכותא דינא ע"ש פ' י'.

ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים. מדרש רבה. להן לא נאמר אלא אליהן מלמד יתבע אותן לעבירה ולא קבלו ממנו. ותחיינן את הילדים וכו' וכי מאחר שנאמר ולא עשו כאשר דבר אליהן, אין אנו יודעים שקיימו את הילדים אלא לא דיין שלא קיימו את דבריו של פרעה להמית את הילדים אלא עוד הוסיפו שעשו עמהם טובות וכו' ע"כ לשון המדרש, ויש לדקדק דלכאורה לאו קושיא היא דהא שפיר הוצרך לכתוב ותחיינן את הילדים דאם לא כן היה אמינא דלא עשו כאשר דבר וכו' קאי על מה שתבע אותן לעבירה,

ועוד יש כמה דקדוקים בדברי המדרש הללו וכדי לישוב הכל וליישר הדרך נקדים דברי הגמרא במס' פסחים בפרק כל שעה כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה, וכי מה עניין רוצח אצל נערה המאורסה אלא מקיש רוצח לנערה מאורסה ונערה מאורסה לרוצח מה נערה מאורסה יהרג ואל יעבור אף רוצח כן ומה רוצח גיתן להצילו בנפשו אף נערה המאורסה כן וכו' עיין שם היטב, והנה מהפסוק ולא עשו כאשר דבר אליהן מוכח דהם למדו סברא זו דיהרג ואל יעבור דהא דרשינן שתבע אותן לעבירה ולא שמעו לו, וקשה איך לא היו מתייראין שמא יתרוג אותן על כרחך שהם סברו דיהרג ואל יעבור, והשתא יובן המדרש וכי מאחר שנאמר ולא עשו ולא שמעו לו על כרחך סברו דיהרג ואל יעבור אם כן ידעו גם כן דברוצח גם כן הדין דיהרג ואל יעבור אם כן קשה למה לי ותחיין את הילדים פשיטא דחיו את הילדים דהא בזה גם כן הדין דיהרג ואל יעבור, ומשני מלמד שהיו מספיקין להם מים ומזון וכו' ואיצטריך לכתוב ותחיין ללמוד זאת. ר"ה.

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי וגו' קשה למה לא הוזכר הכתוב שמו ושמה ואחז"ל (סוטה י"ב) דאיש זה היה עמרם שנשא את יוכבד דודתו לאשה. הלא התורה עתידה לכתוב ערות דודתך לא תגלה, ושבט לוי קבע ישיבה במצרים ועמרם היה משבט לוי והיה ראש הישיבה, וי"ל הוא עפ"י מ"ש (קהלת ח') עת אשר שלט האדם באדם לרע לו, ופי' האר"י דידוע שבאדה"ר היו כלולים כל נשמות ישראל ובחטאו באכילת עה"ד ונהנו כולם מאכילתו עי"ז נפלו כל הנשמות הק' בין הקליפות, ולפעמים האדם הבליעל הוא הס"מ עם הקליפות שולטין בנשמות אדם קדוש ומטמינים אותם בתוכם. וחושבים שהוא לטובתם ובאמת הוא לרעתם, וזהו הטעם שהחיצונים יטרתו מאד להחטיא את האדם, והלא בזה הם מכעיסים להבוי"ת אלא כדי להכניס נשמת האדם בתוכם ותשאר אצלם, ועי"ז יהיה להם חיים ומזון כדרך הטורחים אחר מזונותיהם וכתוב לא יבוזו לגנב כי יגנוב וגו' והענין הוא כי נשמה קדושה אעפ"י שחטאה ונפלה בחטאה ביד הקליפות ר"ל מ"מ לא ידח ממנה נדח אפילו ניצוץ קטן של קדושה, לפי שהוא חלק אלוך ממעל.

אח"ח 1234567

ולכן הוא ית' ממשיך מזון לכל הנשמות הק' שנפלו בין הקליפות ועי"ז גם הקליפות ניזונים כמו האילן הממשיך מזון אל הפירות והעלים ג"כ. והנה וודאי כי כפי ערך גודל קדושת הנשמה כן הוא תוקף השפע שלהם על ידה לכן רוב הקליפות מתגברים יותר בת"ת כשהקב"ה רוצה ליתן איזה נשמה קדושה בגוף הוא צריך ליתנה מקודם אל מקום טומאה אז הם סבורים שתשאר אצלם ח"ו לעולם ואז אין מה"ד מקטרג אך הם יראים שמא איזה צדיק גמור יציאם מביניהם בעת התחברו עם אשתו ועי"ז יאבד מזנם, לכן כשרואים הקליפות מקום פגום מאד אז הם מוצאים נשמה זו מידם להכניסה במקום פגום ההוא שע"ז תחטא ותתטנף יותר ותחזור לידם פגומה כמקודם ותשאר בידם תמיד וחושבים שהוא לטובתם, ובאמת הוא לרעתם, כי הצור תמים פעלו וכיון שהם שלטו בנשמה זו מחטא אדה"ר אין השי"ת רוצה להוציאה משם שלא כדין לכן מה הוא הקב"ה עושה ממתין עד שיהא איזה מקום פגום ומרמוז להקליפות להוציא הנשמה מביניהם להכניסה במקום מטונף זה. והם מוציאים אותה בשמחה רבה, בחושבם כי בזה וודאי לא יהיה בו סימן ברכה והוא יהיה רע מעצמו ולא יצטרכו להטריח להחטיאו, אבל הנשמה הק' מתעוררת ומישרת מעשיהא ועי"ז היא נפרדת מהם לגמרי לכן מה שנשא יעקב שתי אחיות בנות לבן שמהם יצאו י"ב שבטי-יה ויהודה את כלתו במעשה זו קצת דרך זנות, ומשה בת יתרו שהיה כומר לע"ז. וכל זווגים אלו עשאו הס"מ ברשות הקב"ה והסכים שיהיה בהם איסור ערוה ואיסור ע"ז יען כי חשב שהוא לטובתו ונהפך הוא כי היה לרעתו, ולכן כל גדולי ישראל באו מהפסולים, כמו ר"מ ור"ע שהיו גרים ודהע"ה שהיה בן תמורה יען

(כי ישי אביו נתאוה לשפחתו ואמר לה שתטבול מטומאתה והיא הלכה ואמרה לגבירתה, והלכה גבירתה וטבלה עצמה ובאה ולגה בבית השפחה, ואח"כ נמצאת אשתו מעוברת את דוד בחושדו אותו שאינו בנו לזה עשאו לרועה צאן כדי שהארי או הדוב יהרגו כי היו אביו ואמו שונאים אותו, וז"ש דוד אבן מאס הבונים ר"ל אביו ואמו היתה לראש פינה).
^[אוצר החכמה]

הכל עשה השי"ת כן כדי להביא מלך המשיח בהיסת הדעת ולא יקטרגו המקטרגים, ויחשבו מלאכי ישראל ומלך המשיח לא יצאו ממקום פגום כזה ע"ד טבע אלא ממקום קדוש וטהור, וז"ש מי יתן טהור מטמא לא אחד, מי גזר כן לא יחידו של עולם? ע"ד עם נבל תתחבר ועם עקש תתפתל, וזהו טעם שלא נתבאר בתורה היתר עמונית ומואבית בפירוש ואז לא היה מקום תלונה על דהע"ה לפוסלו לבא בקהל, כי לפי ערך גודל שלשלת הזרע המקודש שיצאו מלכי בית דוד ומלך המשיח הוצרך ה' להסתיר הדבר כדי להטעות את הקליפות שיחשבו שהוא לטובתם ולא יקטרגו כל זאת מדברי האר"י ז"ל. לכן העלים הקב"ה לידת משה שהוא היה הגואל הראשון לישראל כדי להסית דעת השטן ממנו ולא יהיה שום קטרוג עליו ויאמר שע"ד טבע א"א לאשה זקנה בת ק"ל שנה להתעבר ולילד, לכן נתגדל משה ע"י בת פרעה שהיתה טמאה, ואח"כ ירדה לרחוץ על היאור, ר"ל לרחוץ מגלולי בית אביה אז הלך משה ליתרו כהן מדין ונשא בתו לאשה הכל היה מאת ה' כדי להסית דעת השטן, לכן נטמן שלשה חודשים עד שהסית השטן דעתו ממנו.
^[אוצר החכמה 1234567]

וגם תוה"ק ניתנה בהיסת דעת השטן וז"ש למה נקרא שמא תושיה לפי שניתנה בחשאי מפני השטן, והאר"י אמר כי התורה ניתנה בשבת כי ביום השבת הקליפות כולם מתחבאים בנוקבא דתה"ר כי אינם יכולים לסבול קדושת שבת לפי שהוא יום קדוש. והם טמאים וז"ש וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים.

לכן אם חל ר"ה בשבת אין תוקעין בשופר, טעם תקיעת שופר בר"ה אחז"ל כדי לערבב את השטן אבל בשבת א"צ לערבב שטן כי הוא בנוק' דתה"ר ע"כ ניתא שלא ידע השטן ממ"ת.

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי ויהר האשה ותלד בן. וקשה דהול"ל בקיצור ותלד אשת עמרם בן ותרם אותו כי טוב הוא וגו'. וי"ל כי מדרך העולם שאפילו איש זקן נושא אשה בחורה לאשה, האיש אינו מזקין והאשה מזקנת. ר"ל האיש אין זקנותו מעכבתו מלהוליד ויש בכתו להוליד, אבל שאיש בתור ישא אשה זקנה זה אינו דרך העולם, והנה עמרם היה אז עדיין רך בשנים כי הוא היה גכד לוי, אבל יוכבד היתה אז אשה זקנה בת ק"ל שנה, כי היא היתה בתו של לוי ונולדה בבואם למצרים. מ"מ לקחה לאשה והולידה בן הרי זה דבר חידוש גדול אך זוג היה מן השמים כדי שיבא מהם מרע"ה גואל ישראל, והנה איש פירשו בחור כמו ע"פ אשרי איש ירא ה' ר"ל אשרי מי שהוא עושה תשובה כשהוא איש דהיינו בבחירותו. וז"ש וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי ומ"מ ויהר האשה ותלד בן ע"ד נס מן השמים.

ויקח את בת לוי. פירש רש"י ז"ל שתזרה לנערותיה, ובריש מדלא כתיב את יוכבד בת לוי אלא קרי לה בת סתם, שנעשית כבת. טור.

ותרם אותו כי טוב הוא. במדרש רבה ותרם אותו כי טוב מלמד שנולד מהול. וצריכים להבין האיד מרומז זאת בקרא, ויש לפרש על פי מה דאיתא בירושלמי וגם בילקוט בספר שופטים על הפסוק וילך יפתח לארץ טוב והלא לא הלך כי אם לחוץ לארץ וכי תו"ל ארץ טוב הוא ומשני אין, לפי שהיא פטורה ממעשר, והנה איתא במדרש רבה פרשת

עקב מקיש פרי בטנך לפרי אדמתך מה פרי אדמתך צריך עישור אף פרי בטנך צריך עישור וזה המילה, אם כן יובן המדרש ותרם אותו כי טוב והא לא מקרי טוב אלא שפטור ממעשר וקשיא ליה הלא אדם צריך גם כן ליתן מעשר זהו מילה ואם כן האיד כתיב טוב תיכף כשנולד, לזה אמר מלמד שנולד מהול משום הכי שפיר אמרינן ביה כי טוב דלא היו צריכין ליתן ממנו המעשר. ר"ה.

לרחץ על היאור. כמו לרחוץ ביאור וכן ונתת אותם על סל אחד. טור.

ותראהו את הילד. מסכת סוטה (דף י"ב ע"ב) (שמות ב') ותרם מבעי ליה אמר ר' יוסי ברבי חנינא שראתה שכינה עמו, ופירש"י שראתה שכינה עמו, והאי את לשון עם כמו לא שלח יעקב את אחיו עכ"ל ויש לדקדק דמשמע מדברי רש"י ז"ל דדריש מתיבתא את ובאמת מדברי הגמרא משמע דמה שאמר ותרם קא דריש. מדקאמר ותרם מבעי ליה, ועוד קושיא אכתי היכן מרומז בקרא דראתה שכינה עמו ונראה דהנה איתא במס' שבת (דף ק"ד) ה"ו זה שמו של הקב"ה ע"ש ועיין במס' סוכה (דף מ"ה) אם כן לפי זה יש לומר דהדרשה כך הוא מדלא כתיב ותרם וכתיב ותרם וזהו מותרות ה"ו מותרות משום הכי דרשינן שראתה שכינה עמו ר"ל ותרם — ה"ו דזה שמו של הקב"ה כנז"ל, את הילד היינו עם הילד כמו שפירש רש"י ז"ל את לשון עם. הגר"א.

וירא כי אין איש. פירש"י שאין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר, ר"ל לו היה איש עתיד לצאת ממנו לא היה הורגו, וכן כתוב התרגום דמגלת אסתר על הפסוק איש יהודי היה. בן שמעי וזה לשון התרגום הוא שמעי דאקלית דוד ובעא יואב למקטליה ולא שבקיה על דאסתכל ביה ברוח גבואה וחמא דעתידין מרדכי ואסתר למפק מינה וכדו פסק שמעי מלילד פקד דוד לשלמה בריה למקטל יתיה. המלקט.

ובאו"א וירא כי אין איש. ופירש"י ולפי פשוטו כמשמעו וירא כי אין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר ע"כ, מה שכתב רש"י ז"ל ולפי פשוטו כמשמעו אין מובן כלל, ושמעתי בשם ס' אשכול ענבים עפמ"ש האר"י ז"ל בפסוק שופך דם האדם באדם דמו ישפך דהכפל האדם באדם הוא דלכך דמו ישפך אף כי בודאי נתחייב הנהרג מיתה אך יען שהיה הנהרג יוכל להוליד בנים וזה דם זרעיותיו לכך נהרג הרוצח, והקשה לו תלמידו מהרצ"ו ז"ל דהרי התרגום כתב דישוד דמא דאנשא בסהדין, והשיב לו האר"י ז"ל בודאי אם הורג לאיש אשר עתיד לצאת ממנו בנים מזמין השי"ת עדים שיראו מעשה הרציחה כדי שיהיה נהרג הרוצח, משא"כ כשאין ראוי לצאת ממנו בנים אז אין הקב"ה מזמין עדים שיראו הרציחה כי גברא קטילא קטול ולא יהרג הרוצח וכ"כ ב"דבש-לפי", והנה המפר' הקשו דהרי השי"ת אמר למשה אל תצר את מואב כי יש לי להוציא ממנו ב' פרידות רות מואבי וכו' נמצא דמרע"ה לא ידע אם עתיד לצאת ממנו בנים שיתגייר, ומנא ידע כאן אך לפ"ד האר"י ז"ל א"ש אחרי דמרע"ה ראה כי אין איש שיראה המעשה שיהיה עדים אם יהרג המצרי ע"כ מזה הבין דבודאי אין ראוי לצאת ממנו בנים שיתגייר וז"ש רש"י ז"ל וירא כי אין איש בפשיטות ומזה הבין כי אין איש עתיד לצאת ממנו, ודפח"ת. פ' י'.

מי שמך לאיש שר ושופט וגו'. במס' ברכות (דף כ"ז) נוקמי לר' יהושע בעל מעשה הוא וכו' ב"פאר-יעקב" דהכוונה דאותו אדם היודע ומשמש בקבלה מעשית אין נותנין לו שררה על הצבור פן יעניש אותם וז"ש בעל מעשה הוא, ואין מושיבין אותו לראש ע"ש, ועי"ז פי' בחוות יאיר הפסוק מי שמך לאיש שר ושופט עלינו הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי פירש"י הלהרגני אתה אומר שהרגתו בשם המפורש. וז"ש מי

שמך וכו', הלהרגני אתה אומר באמירת שם המפורש. א"כ אין אתה רשאי להיות ראש ע"ש. פ' י'.

וגם דלה דלה לנו. בספר „אבק-סופרים" בשם המדרש מלמד שגירן כ' בראב"ע ישראל הם תחת מזל דלי כמו שדלי פעם ריקן ופעם מלא כך ישראל היינו כמו דלי ריקן משפילו לבאר למלאות וכשהוא מלא עולה למעלה ומריקן, ואומנם כשיזל מים מדליו לומד תורה ברבים, ריקון זה במלואו הוא עומד. וז"ש גירן והכניסן תחת מזל דלי ע"ש. הג' ר' יוסף תאומים.

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה וגו'. ולכאורה הוא תמוה מה זה, וכי מפני שמת מלך מצרים ע"כ ויאנחו? וי"ל כי אין מדרכי המלוכה, הגם שהיה המלך אכזר גדול מאד בכל זאת אין בידו וברשותו לצאת מחוק המשפט ולעשות עולה מפורסמת ובגלוי מפני החשש שלא תעלה מרידה מאנשי מדינתו בראותם כי עשה עוולה בחנם על לא דבר, על כן צריך המלך להתנהג במשפט, כמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ. ובזה יובן מה שאמר פרעה למילדות העבריות ואם בת היא וחיה. ואמרו חז"ל דפרעה מסר להם סימן להבחין בין זכר לנקבה. זכר פניו למטה, נקבה פניה למעלה וכו', והנה לכאורה הוא תמוה מה זה שהצריך לסימן להבחין בין זכר לנקבה, ועוד מה הוא התשובה שהשיבו המילדות לפרעה בטרם תבוא אליהן המילדת וילדו, הלא אחר כך גם כן היו המילדות יכולות להמיתם, אבל תוכן הדבר הוא שזאת לא היה בידו להגיד להן ע"פ משפט להמית את הזכרים בלא שום טעם כי בודאי יבואו לצעוק לפני המלך והשרים על מה ולמה הרגוהו, לכן אמר פרעה להמילדות בלשון בקשה ורכה בעוד שהולד יהיה בפנים טרם צאתו מרתם אמו י הרגוהו, ומסר להם סימן להבחין בין זכר לנקבה. ולהמית אותו בפנים בטרם שיצא לאויר העולם ולא תבין אמו מזה, ותהי סוברת שהולד נולד מת, והשתא שפיר השיבוהו המילדות בטרם תבוא אליהן המילדת וילדו, ואחר זה שוב אי אפשר להרגם ולעשות רציתה מפורסמת בחנם, אבל לאחר שמת פרעה מלך מצרים ולא היה עדיין מלך במצרים וכל איש הישר בעיניו יעשה אפילו בלא משפט, כמ"ש בפשע ארץ רבים שריה והיתה גם העבודה בלא משפט, לכן כיון שמת מלך מצרים ומש"ה ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו. הגר"א.

אל הר האלוהים חורבה. ופירש"י על שם העתיד וילך ויפגשוהו בהר האלוהים. בהוציאך את העם תעבדון את האלוהים על ההר הזה, עיין ברש"י, ג"ל שלכך נקרא הר סיני אשר שם קבלו בני ישראל את התורה הר האלוהים והר המוריה אשר העלה אברהם את יצחק בנו נקרא „הר ה'" כמו שכתוב ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה משום דכתיב אצל הר המוריה ויאמר בי גשבעתי נאום ה' אבל אצל הר סיני כתיב וידבר אלוהים את כל הדברים האלה ועוד טעם אחר כי על הר סיני קבלו התורה והדינים. ואלוהים זה דין, ועל הר המוריה גמצא המזבח והקרבות מכפרים וה' זה מדת רחמים. המלקט.

משה משה. בלא פסיק כמו אברהם! אברהם, יצחק! יצחק, יעקב! יעקב. אבל משה-משה, לא פסיק יען פה אל פה דבר בו בלי הפסק. טור.

וירא וגו' אליו בלבת אש. איתא במקובלים דמרע"ה היה גלגול מן שת והבל ע"כ, משה ר"ת שת הבל, אבל עדיין חסר תקון ת' מש"ת ואותיות ל"ב מהבל, לכן וירא אליו. בלבת שעתה יתוקנו לב"ת החסרים משת והבל, רבינו האר"י ז"ל ש' הפ' פ' שמות ובזה פירש מהר"ש אסטרופולי ז"ל המדרש פליאה וז"ל בלבת להשלים השם ודו"ק.

אל תקרב הלם. במס' סוטה דף מ' מתקנות רבן יוחנן בן זכאי שאין הכהנים רשאים לעלות לדוכן בסנדליהן וכו' ויש רמז לזאת ממה דכתיב אל תקרב הלם של נעלך. הל"ם בגימטריא כהן, ועיין במדרש רבה פרשת שמות, ביקש משה כהונה ומלכות, אמר לו הקב"ה אל תקרב הלם שכבר ניתנה הכהונה לאהרן וכו'. ר"ה.

[אח"ח 1234567]

ויאמר משה אל האלוהים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים. ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוהים על ההר הזה. וי"ל, למשה למה צריך אות? ולפני העם אין בזה אות אשר יאמר בעתיד כמובן, הכוונה בזה משה רע"ה שמע מפיו הקב"ה שירד להציל ממצרים ולהעלותו אל ארץ זבת וכו' ואח"כ אמר ה' ועתה לכה ואשלחך. והוצא. את בני ישראל ממצרים. אבל שהוא יכניס אותם לארץ לא שמע וכאשר באמת לא בא לארץ אז פחד אם יניח אותם באמצע הדבר ירננו העם אחריו שעשה זה בחכמת אדם ובערמה במחשבה רעה רחמנא לצילאן. וזהו שאמר מי אנכי באיזה שם אני עולה אם אלך אל פרעה והגם כי אזכה להוציא בני ישראל כי אתה ה' לא הודעתני שאעשה יותר מזה ויחשבו עלי מחשבות זרות, והשיב ה' לו כי אהיה עמך שתמיד אשכון בך ולא אסור ממך כל ימי חיך, וזה לך האות כי אנכי שלחתיך שהעולם לא ירננו אחריו כי בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, אז נגלה לעיני כל העדה שאתה הלכת בשליחתי כאשר הוכיח משה במחלוקת קרח ואמר אם כמות כל אדם ימותון אלה לא ה' שלחני ואם בריאה יברא אז תדעו כי לא מלבי והבן. הרב חיים סופר.

[אח"ח החכמה]

זה שמי לעולם וזה זכרי. זכר צדיק לברכה, ושם רשעים ירקב, איתא בזוה"ק שמי עם ית הוא שס"ה כנגד ל"ת. זכרי עם זה הוא רמ"ח כנגד מ"ע, ואם מגנין הרשע מגנין אותו שעבר על ל"ת, לכך אמר הכתוב זכר צדיק לברכה. בצדיק כשמברכין ומשבחין אותו הוא זכר פי' במצות עשה, ושם רשעים וכשמגנין הרשע הוא ושם הוא בל"ת שעבר על ל"ת. הגר"א.

זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור לא כשאני נכתב אני נקרא פסחים ג' סיפר הרש"ב כיצד ר' מאיר רפאלס שהיה פרנס — חדש בעיר ווילנא ומגדולי העיר וחשוביה נעשה לחסיד הנלהב של אדמו"ר הזקן בעל התניא בעצם ימי המלחמה נגד ה"כת" שהתנהלה בעיקר מעיר וילנא, והסיבות שתי מעשיות. היה איש חסיד אחד שחתנו עיגן את אשתו, בתו של החסיד, ועברו שלוש שנים מאז שברח מביתו ואין שום ידיעה ממנו, באו החסיד ובתו לאדמו"ר הזקן בעל התניא לשפוך את מרי שיחם לפניו ולבקש עצתו וברכתו, צוה האדמו"ר לנסוע לעיר וילנא לפי ר' מאיר רפאלס פרנס החדש ולבקש ממנו שימצא את המעגן.

דברי האדמו"ר היו כמובן כדברי האורים לחסידיו מיד נודדו אלה, מכיריה של אותה משפחה ואספו ביניהם סכום הדרוש להוצאות הנסיעה של האשה לוילנא, וציוו לאשה העגונה שתסע לוילנא ותסור לבית הפרנס החדש ותדרוש ממנו בכל תוקף שימצא את בעלה, הזהירוה שאף אם יגרשוה מהבית ואפילו יכו אותה שתסכול הכל ולא תרפה מאותו פרנס ולא תתן לו מנוחה עד שימצא את בעלה כי מאחר שאדמו"ר אמר כך שוב אין ספק בדבר כלל.

וכך עשתה האשה באה לוילנא ישר לבית הגביר ר' מאיר רפאלס ור' מאיר אז באותו הומן היה בבית הכנסת, וסיפרה האשה העגונה את כל המאורע לאשת הגביר ר' מאיר, אשת ר' מאיר מילאה פיה צחוק וכי מהיכן ידע בעלה איפה נמצא אברך שברח

מאשתו לפני שלש שנים מעיירה הנידחת הרחוקה הרבה מוילנא? כשבא ר' מאיר מבית הכנסת סיפרה לו אשתו שלא לחינם רודפים את הבת החסידים ומעשיהם כי תעלו לי החסידים באמת אין לספר, שולחים איזו אשה עניה ואומללה מעיירה רחוקה לכאן שניתן לה את בעלה, והעגונה פנתה לר' מאיר ואמרה שלא תזוז מכאן עד שתשיג את מבוקשתה, את בעלה, גערו בה ר' מאיר ובני ביתו וכל טענות לא הועילו, כיון שראה ר' מאיר שאין להיפטר אמר לה הלא ביום אחד אין למצוא את בעלך, ועל כן לך לעת עתה להקדש ותתארחי שמה ואחרי כן נראה איך יפול הדבר שמעה האשה לדבריו ועשתה כן, אך לא הונח לו ממנה כלל כי בכל יום ויום היתה באה אליו וצועקת ומיללת, הבה לי אישי, ור' מאיר סיפר הדברים בבית הכנסת וענין העגונה היה לשיחה בפי כל. לא ארכו ימים ור' מאיר נקרא לבוא למשטרה יען כי דרך וילנא היו עוברות מפעם לפעם קבוצות של אסירים נעלמים שאין להם תעודות זהות, והיו נוהגים בכל פעם לקרוא את ר' מאיר בשביל לזהות את אלה מהם שהוא מכירם והיו משחררים אותם, וכך היה גם הפעם. כשהתחילו הנאסרים לקרוא שמותיהם ושמות ערי מולדתם קרא אחד מהם בשם אותה העיירה של העגונה כרעם הלם הדבר במוחו של ר' מאיר ותיכף הלך לביתו ואמר למשטרה שיחכו ומיד ישוב, ותיכף שלח לקרוא לעגונה חקר ודרש לסימני בעלה והנה הם מתאימים בכל לאותו אסיר, אז חזר ר' מאיר עם העגונה למשטרה והיא הכירתהו ובהשתדלות ר' מאיר שוחרר האיש הלכו לרב והמעגן פטר את אשתו בגט.

ומאותו היום נשתנה היחס של ר' מאיר רפאלס לבת החסידים והיה מן המאמינים ואף על פי כן עדיין לא היה הדבר מוכרע אצלו סוף סוף מי יודע אולי רק מקרה מוצלח הוא, החליט ר' מאיר לבלי לספר לשום איש את העובדה ולחכות אולי במשך הזמן יתברר לו ענין החסידים והרב שלהם.

ויהי אחרי כמה ימים נזדמן איש עני אחד בסביבות וילנא הוא בר אוריין גדול וחסיד, והיה הולך בדרך ברגל לעיר ללוצני, ובעוברו דרך וילנא סר לבית הכנסת הוציא גמרא מארון הספרים וישב ללמוד, הדבר היה ביום חמישי בשבת לפנות ערב, והחליט לשבות בוילנא, השמש הרגיש שעובר אורח זה אינו כשאר ארחי פרחי נדבות אינו מבקש ולא שום דבר, מוציא מילקוטו לחם עם חתיכת דג מלוח אוכל ויושב וקורא וכל הלילה יושב והוגה בתורה, וביום הששי בבוקר פנה השמש אל האורח ואמר איפה ישבות בשבת, השיב האורח פה בביהכ"נ ישבות, אמר לו השמש ב"ה יש אצלנו הרבה גבירים שמקיימים מצות הכנסת אורחים בכל לבם ובפרט כשהאורח הוא תלמיד חכם, ואם כן למה לא יקיים כבודו מצות עונג שבת, והשיב לו האורח שאין ברצונו ללכת אצל מי שהוא לשבת יש לו משלו, השמש סיפר הדברים לגביר בן תורה אחד שמהדר תמיד שיהיה לו על שולחנו אורח לשבת, כששמע הגביר שהאורח הוא תלמיד חכם והוא מסרב ללכת ביקש מהרב של בית הכנסת שיצטרף עמו לפתות את האורח שילך אליו לשבות בשבת, הרבו שניהם הרב והגביר בדברים אל האורח עד שנתרצה ללכת, בתנאי שלא יעכבוהו גם לישון שם, כי רצונו לישון דוקא בבית הכנסת, בסעודת ליל שבת הרבה הגביר לדבר עם האורח בדברי תורה וראה שהאורח הוא אדם גדול בתורה ונהנה הנאה מרובה שהזמין לו הקב"ה תלמיד חכם כזה לאורח, אחרי הסעודה קודם ברכת המזון התאנח פתאום הגביר אנחה עמוקה, מבלי לדבר דבר, נתפלא האורח על זה אך לא שאל מאומה, אחרי הסעודה הלך האורח לביהכ"נ והגה בתלמודו למחר בסעודת הצהרים פלפלו הגביר והאורח שוב בדברי תורה ועוד קודם בברכת המזון נאנח שוב הגביר אנחה עמוקה וכך גשנה הדבר גם בסעודה שלישית, וגם בסעודה רביעית מלוח מלכה מוצאי שבת, אז לא יכול האורח להתאפק עוד,

ובמוצאי שבת שאל האורח את הגביר לסיבת אנתתו, סיפר לו הגביר שיש לו צרה גדולה כי העלילו איוה עלילה עליו ועל שותפו, והדבר הובא לבית המשפט, ודנו את שניהם לשלוש עשרה שנים גלות בסיביר הרחוקה, אך הם עירערו לפני בית דין הגלילי וגם שם אושר פסק הדין. עתה עבר הענין לבית דין עליון של פטרבורג, והשם יודע מה תהיינה התוצאות שם, כששמע האורח כך, אמר לגביר דבר סתר לי אל כבודו, עצתי אמונה לכבודו שיסע תיכף לליוני ולבקש מהאדמו"ר עצה וברכה, ואני הקטון של תלמידי האדמו"ר התנא לפני עתה מועדות גם כן לליוני ובלי ספק יושע שם מצרתו, אמר הגביר בדבר זה אני צריך להתייעץ עם שותפי, אשלח תיכף לקרוא את שותפי ינתייב בדבר, בא השותף וסח לו את דברי האורח, אמר השותף חוששני שלא רק נושע שם אלא עוד נפול בצרה חדשה כאן הן כשיודע בעיר, שנמשכנו אחרי הכת החסידים אז ירדפו אותנו עד חרמה, שקלו וטרו השותפים ביניהם והחליטו ללכת לר' מאיר רפאלס ולשאול בעצתו, באו לר' מאיר והשביעו אותו מקודם שהדבר שיספרו לו יישאר בסודי סודות אצלו, הבטיח להם ר' מאיר לשמור את הדבר בסוד, ואז סיפרו לו את כל המאורע ור' מאיר שעדין נמצא תחת השפעת העובדה של העגונה השיב להם מיד אני מסכים שתסעו לליוני לא הססו השותפים ותיכף רתמו מרכבה ולקחו גם את האורח אתם ונסעו ישר לליוני, כשבאו לליוני נכנסו לאדמו"ר וסיפרו לו את כל צרתם אמר להם הרבי הלא יהודים תלמידי חכמים אתם הגידו נא לי פירוש של מאמר זה, מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא, במה הן דומות זו לזו, שתקו השותפים אמר שוב הרבי אני אגיד לכם הפירוש של הגמרא זה שמי לעולם, לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב בשם יו"ד ה"א ונקרא בשם אלף דל"ד הרי שאין הקב"ה נקרא בשם עצם, וגם במלכותא דארעא כך הוא, יש לו הקיסר שמו העצמי הפרטי אבל אסור לקרוא בפניו בשם זה רק קוראים בשם קיסר, אז פטרם הרבי אותם לשלום מבלי לומר להם שום דבר בענינם, יצאו השותפים מחדר הרבי וביטלו את כל חלומותיהם על הרבי ועל הכת החסידים, ועל אותו אורח גם יחד, ואסרו את מרכבתם ונסעו מפחי נפש בחזרה לווילנא, באו בשוכם ישר לר' מאיר רפאלס וסיפרו לו שהרבי של הכ"ת החסידים הוא אדם שאינו מן הישוב, מדבר שלא בענין ומשיב שלא בדבר שצריך, ור' מאיר בשומעו דת דברי הרב מפייהם החליט גם כן שאינו אלא מבוהל ומתעתע ותלה גם את הדבר העגונה באיזה מקרה. עברו חדשים אחדים והגיע זמנו של המשפט להתברר בפטרבורג בסינאט, השותפים נסעו לעיר הבירה בפטרבורג הלכו לעורכי דין אחדים שונים, כל עורכי הדינים ענו להם כי אין תקוה, רק עורך דין אחד יעץ להם שינסו ליפול לרגלי שר המשפטים ולבקש רחמים ממנו אולי יחוס עליהם וירחם, אז חקרו ודרשו ומצאו ששר המשפטים הולך בכל יום בשעה קבועה לטייל קצת בגן העירוני הלכו לשומר הגן שיחדו אותו במתנה יפה על מנת שיכנסם לגן קודם שיבוא השר, וכשהלה יבוא ירמוז להם מי הוא למען יוכלו להפיל בקשתם לפניו, ובאותו היום שהשומר הכניסם לגן השר חלה ולא יצא כלל לטיולו הקבוע, רק שר ההשכלה בא לטייל, השומר הלך על יד שר ההשכלה לשמשו, ובחששו שמה כשיראו היהודים שהוא הולך על ידו יסברו שזהו שר המשפטים רמו להם מרחוק בידו באות כלומר לא זה הוא שר המשפטים, והשותפים טעו בכוונתו וסברו שהוא רומז שיגשו אליו בבקשתם, הלכו השותפים ונפלו לרגל השר וסחו לפניו את צרתם ובקשו שיושיעם, השיב השר טעיתם דבר זה שייך לשר המשפטים ואני שר ההשכלה, אז הלכו השותפים בפחי נפש מן הגן כעבור רגעים אחדים אמר השר לשומר תיכף רוצ והתור לכאן את היהודים שהלכו זה עתה מאיתי, השומר נתבהל שמא בעוון כניסתם שלא ברשות לגן קורא אותם, אבל אין ברירה רץ השומר והשיגם, ומסר להם פקודת השר שיחזרו תיכף לגן נפחדו אף הם, ושוב מתוך פחד והתיצבו לפני שר ההשכלה אמר להם השר רואה

אני בפניכם שיהודים מלומדים אתם, והנה הקיסר שאל אותי שאלה אחת והיה אם תדעו להשיב על השאלה זו תשובה שתישר בעיני או אודיע את התשובה בשמכם לפני הקיסר וגם אבקש מאתו שהוא יצוה לבטל את משפטכם בסינאט. וזו היא השאלה, בתלמוד שלכם יש מאמר מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקינא, ונתקשה הקיסר להבין במה דומות זו לזו מלכותא דארעא ומלכותא דרקינא, שאל הקיסר אותי שאלה זו? וגם אני אינני יודע להשיב אולי תדעו אתם תשובה על זה. פחד ורחב לבם של היהודים למשמע השאלה והבינו עכשיו היטב אל מה ירמוז דברי האדמו"ר הרבי של לליוני בהיותם אצלו, תיכף השיבו אותה תשובה ששמעו מפי הרב של לליוני והתשובה ישרה בעיני שר ההשכלה והבטיח להם השר שישתדל אצל הקיסר, שהוא בכבודו ובעצמו וצוה לבטל את משפטם. וכך היה שר ההשכלה סיפר לקיסר שנפגש בגן בשני יהודים שלפי חזותם הכיר בהם שהם חכמים, והציע לפניהם את השאלה של הוד מעלתו של הקיסר והם השיבו לו תשובה נכונה, והתשובה מצאה חן בעיני הקיסר, ואז אמר השר לקיסר שהיהודים האלה נתונים בצרה ורק הקיסר יוכל לעזור להם, וסח לפני הקיסר את כל ענינם, והקיסר תיכף נתן פקודה לסינאט לבטל את המשפט וביטלו את המשפט, לפי פקודת הקיסר, אז בשמחה רבה נסעו השותפים בחזרה לווילנא וכשבאו לשם תיכף הלכו ישר לר' מאיר רפאלס וסיפרו לו את כל מה שעבר עליהם, אז לא התמהמה ר' מאיר ונסע בעצמו לליוני התקשר בכל עוזו לאדמו"ר הזקן, ונעשה רבי מאיר חסיד גדול. ^{1234567 n"m} ^{אוצר החכמות}

ושמעו לקולך. פירש"י מכיון שתאמר להם זה הלשון מיד ושמעו לקולך שסימן זה מסור להם מיעקב ומיוסף שבלשון הזה הם נגאלין, איתא במדרש שלכך נתלש משה מבית אביו בן י"ב שנה שאלו היה בביתו ובא ואומר להם כל המעשים האלו לא היו מאמינים בו שהיו אומרים אביו מסרו, לפי שיעקב מסרו ליוסף באהבתו אותו גילו לו הסוד. ויוסף גילה אותו ללוי שבזה הלשון השביע לאחיו וצוה להם שיהיה הדבר בסוד ולוי גילה הדבר לקהת, וקהת לעמרם, אבל שכיון שנתלש משה קטן מבית אביו ובא עתה ואמר להם הדברים הללו אז האמינו. טור.

כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך, ואח"כ ישלח אתכם. פירוש כי לא יתן אתכם מלך מצרים אפילו להלך על מנת לשוב, אבל כאשר אשלח בו נפלאותי או לא רק יתן לכם להלך אלא ישלח אתכם לגמרי. הרב משה חפץ.

והיו המים אשר תקח מן היאור. אע"פ שאמר ולקחת ממימי היאור חזר ואמר והיו המים אשר תקח מן היאור לומר שלא תקחם מן הכלי אלא מן היאור. טור.

מי שם פה לאדם או מי ישום אלם וגו'. שם פה לשון עבר ישום אלם לשון עתיד שהקב"ה שם פה לאדם בתחלת יצירתו, אבל אלם או חרש או פקח או עוור הוא ישום ויגזור על האדם שיהיה אלם לעתיד או חרש או פקח או עוור שכל אלה יגזור על האדם שכן יהיה, כפי חכמתו ית"ש שיודע שיהיה זה לטובת האדם או לעונשו. שכל אדם נולד בפה פתוח ועינים סגורות, וגזור השי"ת אלם חרש עוור, לכן אמר בזה ישום לשון עתיד, וגם אותך שעשיתי כבד פה וכבד לשון יש לי טעם בזה הדבר. (ועיין בשל"ה פ' וארא טעמים על זה. א' ב' י').

ואתה תהיה לו לאלוהים. במדרש רבה אמר לו כשם שמוראי עליך כך מוראך עליו, הכוונה בזה כפי מדרגת יראת שמים אשר על ראש הרב כך מוראו על תלמידיו, כפי כח הדברים היוצאים מן הלב כך כח הדברים הנכנסים על לב, וזהו כוונת חז"ל מורא רבך

כמורא שמים כפי היר"ש של הרב כך הוא המורא לתלמידיו, וזהו כשם שמוראי עליך כך מוראך עליו. הרב חיים סופר.

וירכבם על החמור. פירש"י חמור המיוחד הוא החמור שחבש אאע"ה לעקידת יצחק בנו והוא שעתיד להגלות מלך המשיח עליו, כמו שהעידה התורה לא חמור אחד מהם נשאתי, ומזה נדע שעל חמור הזה לא היה שום חשד גניבה. המלקט.

ויצאו נוגשי העם ושוטריהם ויאמרו אל העם וגו' אתם לכו קחו לכם תבן מאשר תמצאו כי אין נגרע מעבודתם דבר. יש לבאר שאמרו הנוגשים והשוטרים אל העם כה אמר פרעה אינני נותן לכם תבן, לכן עצתנו לכם אתם לכו קחו לכם תבן. קיחה היא לשון קנין. ר"ל טוב יותר ונאות לכם לקנות תבן מוכן כדי שלא תצטרכו להתמהמה כל כך מאשר תמצאו מאשר תרצו ללכת ללקוט ממקום הפקר למצוא בחנם, אשר לזה נצרך שהייה מרובה לחפש וללקוט יד על יד, ועי"ז לא תוכלו להשלים חקכם, ואם תאמרו שע"י זה שאינו נותן לכם תבן יניח לכם על כל פנים מסכום הקצוב ליתן ליבנים בכל יום, לא כן כי אין נגרע מעבודתכם דבר. הגר"א.

והנה עבדיך מוכים. בכלל רעות פרעה שצוה שלא יתנו להם תבן וכשילכו לקושש קש, יכום, וז"ש תבן אין ניתן והנה עבדיך מוכים. הרב מהרי"ד בצמח דוד דקאל"ו.

כי ביד חזקה ישלחם. אפשר לפרש שביד חזקה קאי על פרעה. שמה שפרעה לוחץ את ישראל עתה ביד חזקה, הוא הגורם שיגאלו מיד שבזה הוא ממהר הקץ שגם אני אראה לו את ידי החזקה ועי"ז במהרה ישלחם ויגרשם מארצו. א' ב' י'.

פרשת וארא

1234567

ושמי ה' לא נודעתי להם. פירש"י ולא אמרו לי מה שמך, וכשבקש אאע"ה לקבור את שרה לא מצא עד שקנה בדמים מרובים, צריך להבין מה חיבור יש זה לזה, כתב בספר תפלה למשה ע"פ מה דאיתא בירושלמי דקדושין מאן דידע שם המפורש אסור ליהנות מאחרים, וליפ"ז א"ש דבלא זה י"ל משו"ה לא שאלו מה שמי שהוא שם המפורש, משום שרצה ליהנות משל אחרים לכך פירש"י וכשבקש דהיינו שלא רצה לקח מעפרון במתנה עד שקנה בדמים יקרים וא"כ לא רצה ליהנות ואפ"ה לא שאלו על שמי. פ' י'.

והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, והצלתי אתכם מעבודתכם, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה, ולקחתי אתכם לי לעם. וידעתם כי אני. המוציא. והבאתי אתכם. וקשיא לי מדוע הפסיק הכתוב בין לשונות הגאולה להבטחה והבאתי אתכם על הארץ במלים וידעתם כי אני. המוציא אתכם? ונ"ל לתרץ כי הגאולות השם יעשה בלי תנאי כדי לקיים הבטחה שנתן לאברהם אע"ה, אבל להביא אותם אל הארץ זאת בתנאי אם ידעו ויכירו את השי"ת וישמרו מצותיו והוא המוציא אותם. אז יביא אותם אל הארץ אשר הבטיח לאבותינו. המלקט.

בזרוע נטויה. וידעתם כי אני ה' אלוהיכם. מלך שיש לו בן יחיד לא מבעיא כשרוצה להטיב לו מטיב ע"י עצמו, ולא ע"י שליח, ואפילו כשמוסר אותו לשר לעונשו אז אין הוא יכול לראות בעונשו ואפ"ה לא מסיר השגחתו מבנו אפילו רגע אחד, אבל אין מזל לישראל וז"ש אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך ממצרים בעצמו לא ע"י שליח, אז אין